

Křížácký hrad Toron

Výsledky prvního výzkumu

Úvod

Do referátu zpracováváný článek se zabývá archeologickým výzkumem hradu Toron v jižním Libanonu. Ačkoliv současná podoba opevnění odpovídá typickému stylu výstavby hradů v průběhu osmanské éry v tomto regionu, na základě archeologického a současně stavebně-historického výzkumu byly v rámci opevnění zaznamenány původní struktury náležící do počátků 12. století. Přes zájem cestovatelů 19. století neproběhl až do let 2000 a 2003 v areálu hradu žádný výzkum. Článek se zaměřuje na výzkum a zmapování pozůstatků původního opevnění z dob křížových výprav.

Lokalita

Hrad Toron, dnes Tebnin leží v jižním Libanonu v horském prostředí Jabal Amil v oblasti patřící do Horní Galileje. Hrad samotný korunuje nepřilíš výrazný kopec, a zabírá plošinu přibližně o rozloze 140x170 m. V blízkosti lokality protéká řeka, a historické kartografické a fotografické dokumenty zaznamenávají přítomnost rybníku, neurčité datace, jehož plocha je v současné době zastavěna. K hradu přináleží vesnice, jejíž historické jádro se z jihu přimyká ke kopci. Odsud je vedena cesta k západní straně opevnění, kde se nachází vstup do komplexu. Zřícenina hradu se v současnosti sestává z obvodové hradby, budovy brány, pozůstatků věží a obvodové zástavby. Vnitřní zástavba je dochována velmi fragmentárně.

Kontext a stručná historie lokality

Hrad Toron byl založen mezi lety 1105 a 1106, na popud rytíře Huga z Falconbergu, poblíž již existující vesnice. Byl součástí soustavy hradů blokujících cesty mezi Damaškem a Týrosem, a zároveň byl zamýšlen jako opevněná základna pro podnikání výbojů proti Týrským Fatimovcům. Avšak záhy po výstavbě (1106/1107) byl hrad poprvé vypleněn a jeho předhradí zničeno. K druhému dobytí Toronu, které taktéž hrad výrazně nenarušilo, došlo pravděpodobně těsně před rokem 1118 a téhož roku se hrad navrácí pod Franskou nadvládu. V ní zůstává až do 26. července 1187, kdy se místní posádka po několika týdenním obléhání vzdává Saladinovi. Roku 1192 dochází k opravám hradního opevnění a o pět let později je hrad neúspěšně obléhán německými křížáky. Z historických pramenů víme o nařízení egyptského sultána z roku 1218, nakazující rozebírání Galilejských pevností za účelem snížit jejich vojenský potenciál, měly totiž být součástí dohody o výměně území

s křížáky. Roku 1227 bylo nakázáno úplné rozebrání některých pevností, zdali se tyto práce dotkly i hradu Toron nelze v současnosti prokázat. Roku 1229 přechází hrad na základě dohody do křesťanských rukou. Zde setrvává až do roku 1266, kdy je dobyt a pobořen. Během následujícího období nebyl hrad obnoven a plní pouze funkci místního správního centra. Ke změně došlo až po roce 1760, kdy byl hrad přestavěn a využíván jako opěrný bod místních šejků v boji proti Osmanské říši. Avšak v roce 1781 je znovu dobyt, a ponechán zpustlý.

Výsledky výzkumu

Dosavadní turnusy výzkumu se zaměřili na odhalení stavebních fází a identifikování reliktních původních křížáckých konstrukcí v rámci obvodové zástavby a hradeb. Výzkum vnitřní zástavby hradu je plánován až do dalších let. Současné poznatky tak zahrnují průzkum hradebních základů, výzkum vybraných věží a prostoru brány.

Oválná hradební zeď je jednou z nejzachovalejších částí hradu, která zaujímá rámcově stejné postavení jako původní stavba z dob křížových výprav. Stavebníci osmanské éry využili pro její rekonstrukci připravených základů a srovnaných reliktních starší stavby. Na hradebním tělese tak můžeme sledovat několik typů zdiva, ne vždy nutně patřící do rozdílných stavebních fází. Jsou zde tak patrné části zdiva budované z hrubě opracovaných velkých bloků v pravidelných řadách, doplněných drobnými kamennými úlomky v pojivové maltové matici, dále středně velké kvádry s hladce opracovaným povrchem, či dokonce části budované z neopracovaných či poškozených kamenů, zřejmě stopy po zardění průvalů. Hradební zeď byla dále doplněna o dvanáct věží obdélníkového půdorysu, a kopec pravděpodobně opláštěn. Analogie k takovým konstrukcím spatřujeme například v hradech severní Sýrie. Všechny tyto konstrukční prvky jsou zbudované z místního vápence.

Výrazné stopy reliktního hradu se nachází v základech obdélných věží, různých svou velikostí i pravděpodobnou funkcí, od věží čistě posilující fortifikaci až po hradní donjon. Složitější typ na hradě představuje například věž F a I (viz Piana 2023, 178 fig. 2), které jsou si konstrukčně i rozměrově blízké. U lépe prozkoumané věže F byla zaznamenána přítomnost cisterny na dešťovou vodu, a byl odhalen i její svod vedený pod dlažbou v prostoru vstupu. V „interiéru“ věže byly také objeveny, pod vápenným nátěrem datovaným do osmanského období, středověké omítky, se stopami barevné malby. Výrazné středověké konstrukční prvky jsou doložené i u věže G, pravděpodobně nejvíce zasažené osmanskou přestavbou. Zde byl zachován suterén věže, který byl spolu se schodištěm v masivu zdi začleněn do současné budovy. Základy a kamenná schodiště z dob křížáckých jsou součástí i věže M a později vybudované věže N, jejíž součástí je i podzemní sál, taktéž ve svém původním provedení vybudovaný křížáky. Za zmínku stojí, že protažené stěny nověji zbudované věže N zasahují i do vnitřní zástavby nádvoří, a jsou spojeny se starším zdívem, které stavbu ve

vnitřním traktu ukončuje. Vzhledem k poloze staršího zdiva, zaujímající nejvyšší bod plošiny, můžeme uvažovat, že jde o relikt původní vnitřní zástavby hradu, možná věže. Nejlépe prozkoumanou věží je donjon (A), nacházející se na jihozápadní straně hradu, poblíž brány. Z původní stavby dnes zbývá pouze její severovýchodní polovina, část vybíhající z hradební stěny byla odřícena a původní věž byla v osmanském období zarovnána s hradbou. O původních rozměrech svědčí pouze reliкты základového zdiva odkryté v rámci archeologického výzkumu. Na pozůstatcích původní budovy sledujeme několik typů zdiva, střídá se zde hrubě opracované kvádry u základů věže, na které místy ve vyšších partiích navazují jemněji opracované menší kvádry. Ve vnitřních prostorách věže sledujeme v základech taktéž přítomnost velkých kamenných kvádrů, avšak hladce opracovaných. Dalším dochovaným prvkem jsou místy jemně tesaná nároží. Krom typů zdiva jsou z původní věže zachovány vstupy, severozápadní, navazující na pozůstatek schodiště v síle zdiva, vedoucího do vyššího patra, a hlavní vstup ze severovýchodní strany. Ten byl od okolního terénu oddělen „příkopem“, a sám od okolního terénu vyvýšen. Ačkoliv nelze rekonstruovat přesné vnitřní uspořádání donjonu, můžeme říci, že věž samotná byla podélně rozdělena ve směru SZ-JV, a že se v suterénu v současnosti odřícené části nacházela velká cisterna na vodu. Toronský donjon svou stavbou a známým vnitřním uspořádáním analogicky odpovídá stavebnímu typu, který známe v prostředí severozápadní Francie již z 10. století. Jeho charakteristickými rysy jsou obdélníkový půdorys, vyvýšený vchod, příčná dělicí zeď, přítomnost rezervoáru na vodu a využití nepravidelných kamenů pro budování nároží a ostění. Se svými rozměry 31 x 24,4 m a tloušťkou stěn 3 – 4,3 m se z Toronského donjonu stává největší budova tohoto typu postavená křížáky.

Poslední částí zkoumanou v průběhu dosavadních turnusů se stala brána do areálu hradu, v současnosti tvořena krytou chodbou začínající a končící osmanskou polokruhovitou věží. Výzkum odhalil středověké zdivo podél severovýchodní stěny chodby, která je totožná s hlavním tělesem hradby a tytéž jemně tesané kameny i na protější straně u paty současného vchodu. Také dlažba v prostoru chodby současné brány jedle badatelů středověkého původu a nese stopy po přítomnosti dvou bran, v podobě odkrytých prahů a stop po jejich upevnění. Vnitřní, hlavní brána byla zároveň bráněná věží, jejíž pozůstatky byly objeveny ve svahu. Prostor mezi branami byl pravděpodobně nezastřešen a fungoval tak jako barbakán.

Závěr

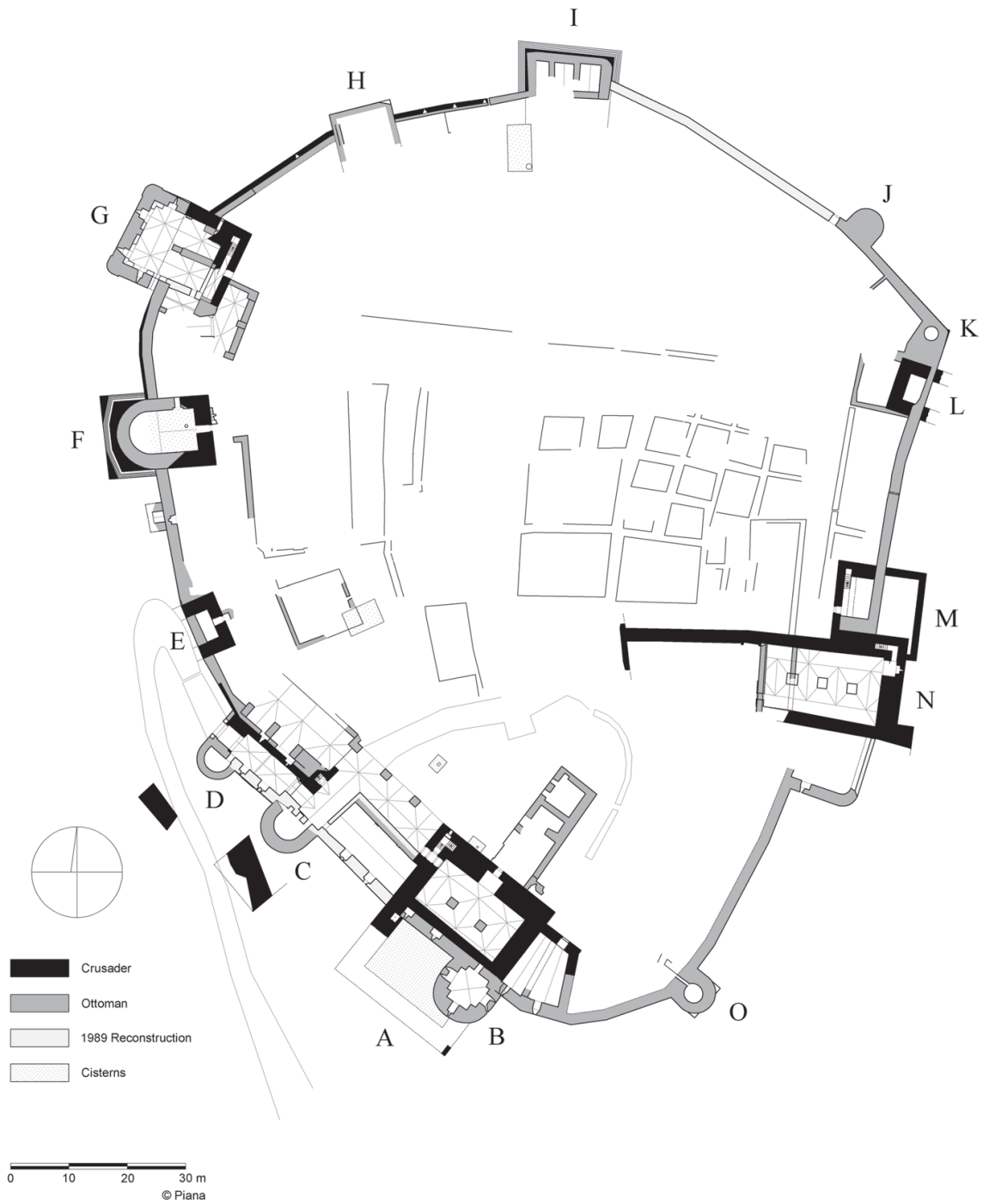
Dosavadní výzkum hradu Toron byl zaměřen na průzkum fortifikačního systému a obvodové zástavby, za účelem identifikace a zdokumentování stavebních fází objektu se zaměřením na fázi spojenou s obdobím křížáckých výprav. Autorům výzkumu se povedlo identifikovat na základě stavebního materiálu a stylu tři hlavní fáze, zahrnující období vzniku v době

křížáckých válek, obnovení hradu v průběhu 18. století a práce spojené s jeho opravami ve století 19. Středověké zdivo bylo identifikováno v rámci základů obvodové hradby i v prostoru věží a současné brány. Zároveň došlo k odhalení a identifikaci původních středověkých schodišť zbudovaných v síle zdiva, cisteren na vodu, a středověkého původu podzemní místnosti v základech věže N. Archeologický výzkum také přinesl informace o hradním donjonu, který je architektonicky analogický ke stavbám stejného typu v západní Francii. Plánem nadcházejících výzkumů je i průzkum reliktní vnitřní osmanské zástavby a možná identifikace středověkých základů či struktur v rámci některých budov.

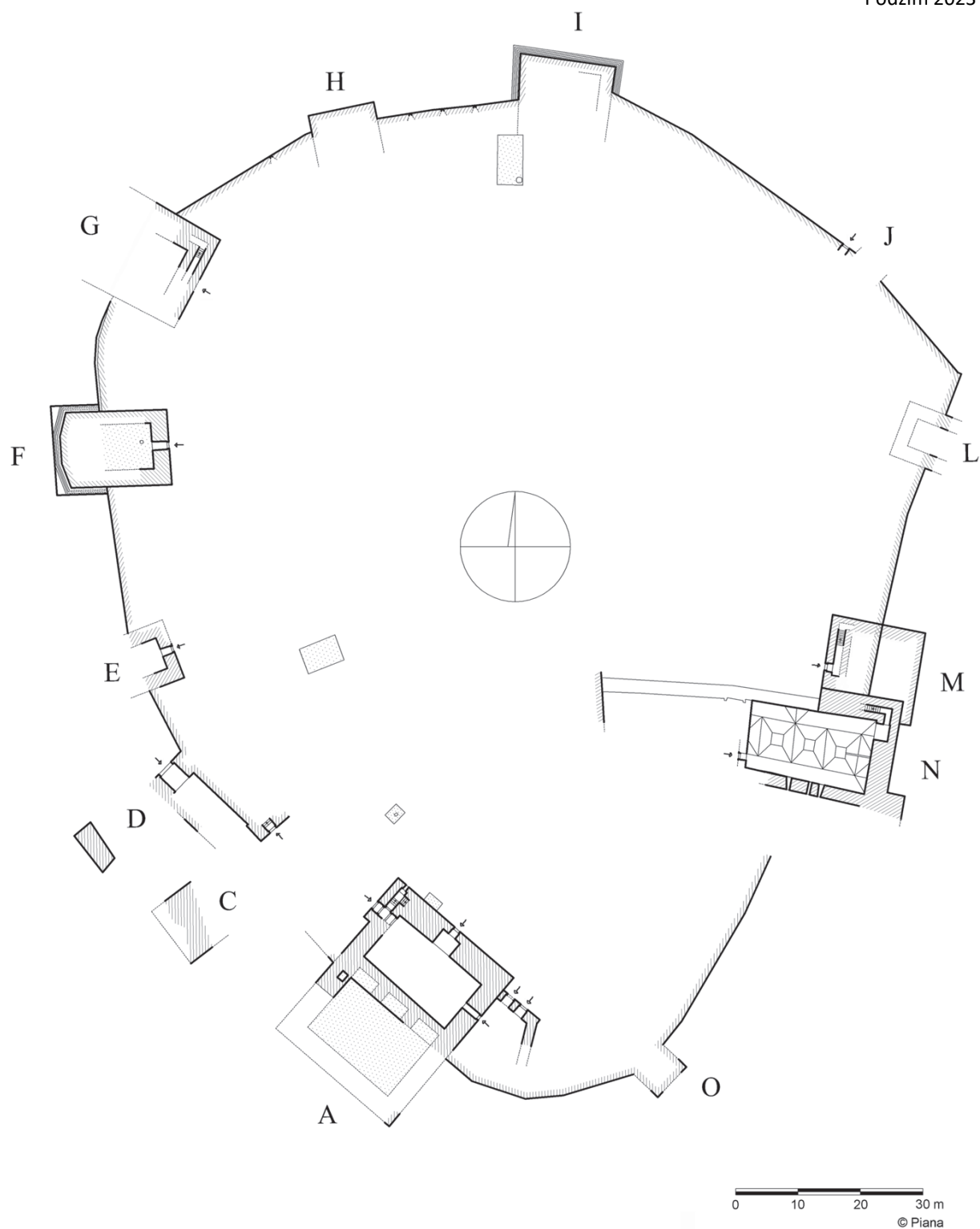
Zdroj

Mathias Piana, 2006: The Crusader Castle of Toron: First Results of its Investigation, *Crusades*, 5:1, 173-191, DOI: 10.1080/28327861.2006.12220304

Přílohy

Půdorys hradu zobrazující obecné stavební fáze

Plán křížácké fáze hradu (dosud prozkoumané existující stavby)